

dané město, ale také uvnitř, v samotné městské zástavbě.

Téma vojenského disciplinárního členění prostoru, které je později tak významné pro Michela Foucaulta a další, se rodí ve své plnosti v renesanční Itálii přelomu 15. a 16. století. Koneckonců, k prvnímu v pramenech doloženému užití palných zbraní proti fortifikacím, které pomalu rozpohybovalo ono zmíněné symbolické kyvadlo oscilující mezi převahou obrany nebo útoku, došlo již v roce 1331 právě na italském území, nebo přesněji řečeno ve Furlansku. Vojenští inženýři 16. století ale v tomto směru učinili jeden z klíčových posunů. Francesco di Giorgio, pomyslný otec moderní vojenské architektury, v páté knize svého *Trattato di architettura civile e militare* již kolem roku 1500 píše, že síla pevnosti nezávisí na síle jejích zdí, ale především na kvalitě jejího plánu, její struktury – a to vnější i vnitřní. Di Giorgio je tak první, kdo rýsuje nejen později už zcela pečlivě vyměřený systém navzájem se palbou kryjících bastionů, chránících město – ale také samotné město vnitřní, které strukturuje pomocí radiálního plánu – uprostřed s kulatým náměstím a soustřednými kruhovými segmenty, protínanými paprsky komunikací směřujících ke čtyřem branám.

De la Croix nás provádí souvislostmi tohoto zlomu v produkci městského prostoru, bohatě ilustruje a dokládá genezi toho, co o 200 let později již zcela zapadá do kontextu osvícenského utilitarismu, racionalismu a „despotismu“. Přestože řada dobových autorů, jako například vojenský inženýr Giovanni Battista Belluci, odmítala celkový „holistický“ pohled na nutnost přísně racionalizované produkce prostoru a požadovala, aby se vojenský architekt soustředil pouze na opevnění a město ponechal sobě, příznak disciplinárního přísného členění prostoru se z raně novověké vojenské architektury již nikdy nevytratil. Během první poloviny 16. století, kdy se zejména severní Itálie stala bojištěm, kde se neustále srážely zájmy Říše a francouzské koruny, bylo mnoho měst dobýváno, ničeno a stavěno téměř znovu na zelené louce.

Výrazný impuls k tomuto konání přišel například v roce 1527, kdy byl Řím Klementa VII. vyplněn ve známém Sacco di Roma,

kteří prokázalo beznadějnou zastaralost fortifikací Věčného města. Následně se v letech 1534–1545 v Římě v souvislosti s velkými papežskými fortifikačními projekty setkávalo mnoho nejvýznamnějších vojenských inženýrů a zejména vlivem Antonia Sangalla mladšího a Francesca de Marchiho se onen „holistický“ přístup stal dominantní a pevnou součástí tradice.

Vzhledem k relativní novosti problematiky v českém prostředí, představuje novum i mnoho důležitých děl na toto téma. Objevit po letech De la Croixovu práci bude velmi příhodné pro každého zájemce, pro něhož je důležitý historický sociální pohled na militární souvislosti produkce městského prostoru, zejména v období raného novověku.

Petr Wohlmuth

Marek Jakoubek: *Vojvodovo. Etnologie krajské obce v Bulharsku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2011, 347 str.

V roce 2011 vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni jako svou 350. publikaci monografii o české krajské obci v severozápadním Bulharsku. Tato obec byla původně založena a obývána českými evangelickými vystěhovalci z rumunského Banátu, kteří se koncem 19. století přesunuli z obce Svatá Helena do Bulharska, kde založili Vojvodovo. Učinili z něj vesnici, jež prosperovala a šla příkladem širokému okolí, a setrvali zde až do přelomu 40. a 50. let minulého století, kdy se pod vlivem historických událostí z valné většiny přestěhovali do tehdejšího Československa (konkrétně na jižní Moravu). Předmluvu ke knize obstaral bulharský etnolog a bohemista Vladimír Penčev a čtenář se z ní dozvídá, že to byl právě on, kdo autora kapitol následujících a také mnohé další badatele po něm ke zkoumání této vystěhovalcké vesnice přivedl a vzbudil o něj zájem. Ten se dokonce v konkrétním případě Marka Jakoubka stal pro jeho další badatelské aktivity určujícím.

Autor sám knihu zahajuje jakousi polemikou s Penčevovým výrokem, který formuloval

při hodnocení disertační práce Lenky Budilové, v současnosti Jakoubkovy manželky a jeho partnerky při terénním výzkumu. Jde o Penčevův názor že „v oblasti vědeckého poznání po Budilové již o Vojvodovu těžko někdo napíše něco nového a podstatného“. Jakkoliv se slovy badatele, kterého označuje za svého učitele, nakládá Jakoubek se zjevnou úctou, nevnímá je jako něco, co by ho od další pozornosti věnované tématu obce Vojvodovo mělo odradit. Naopak z nich činí spíše jakousi výzvu, již je v rámci svého dalšího působení odhodlán překonat. Ostatně v průběhu čtení jednotlivých kapitol se čtenář ještě setká s mnohými náznaky, že zkoumání této krajanské obce Jakoubek nepovažuje za vyčerpáné a poukazuje na prostor, na který je možno další pozornost soustředit.

Samotná monografie sestává z osmi samostatných kapitol, jež jsou z části přepracovanými a rozšířenými verzemi vybraných studií autora z let předchozích, z části pak knižně dosud nepublikovanými příspěvky k etnologii Vojvodova. Jde o témata zdánlivě nesourodá, jejichž syntéza do jedné knihy však poskytne čtenáři poměrně komplexní obrazek o historii obce i každodenním životě jejich obyvatel v časech, kdy ji obývali převážně Češi.

Po vymezení témat dílčích částí monografie v rámci úvodní kapitoly, pojmenované stejně jako kniha samotná (*Vojvodovo – etnologie krajanské obce v Bulharsku*) následuje kapitola *Sesek – zapomenutá česká obec v Bulharsku*. Ta se zabývá dosud opomíjeným tématem prvního, dočasného osídlení, které skupina českých vystěhovalců z rumunského Banátu založila, než se definitivně usadila v obci Vojvodovo. Další v pořadí je stať věnovaná tématu religiozity tehdejší vojvodovské komunity – *Druhá půlka Pravdy. Opominutá dimenze víry vojvodovských Čechů*. Krom historického nástinu vývoje v této oblasti se snaží poskytnout i náhled do obsahové stránky a niterného vnímání otázky víry u těch, o nichž pojednává. Autor pokračuje studií *Vojvodovština – jazyk Čechů z bulharského Vojvodova*, v níž se snaží shrnout získané poznatky o původu a podobě mluvy tamních obyvatel a dále pak poskytnout čtenáři slovník výrazů, které v průběhu let strávených studiem tématu sám posbíral nebo dohledal v rámci prací svých

kolegů. Po té se na stránkách kapitoly *Vojvodovské náhrobní kameny (jako pramen)* věnuje dokumentaci náhrobků tamních zesnulých obyvatel včetně historického exkursu do problematiky okolností, za jakých byly (dodatečně) vztyčovány. Následují dvě kapitoly zprostředkující svědectví pamětníků: jako první je to *Vojvodovští Češi očima svých sousedů*, kde jsou nejprve poskládána dostupná svědectví či jejich fragmenty od sousedů českých usedlíků (krom Vojvodova i z jiných částí Bulharska). Především pak je k této kapitole připojena příloha *Vzpomínky na život Čechů, kteří žili ve vsi Vojvodovo* z pera Božidara Popova, syna tamního bulharského pastora. Jako druhá následuje kapitola *Dějiny Vojvodova očima jeho obyvatelky*, která vedle nástinu tamního života z účastnické perspektivy předkládá rovněž vyprávění o křivdách, jichž se na přesídleních dopustil komunistický režim po jejich návratu do Československa. Poslední část knihy – *Vojvodovské kalendárium* – přináší výčet dostupných dat z písemných pramenů, které se k historii obývaní obce českou komunitou vztahují, a utváří tak jakousi časovou osu.

Celou knihu uzavírají zkrácené překlady úvodní shrnující kapitoly do angličtiny a bulharštiny. Monografii doplňuje řada dobových fotografií, či nákresů a každá z kapitol obsahuje ve svém závěru rovněž samostatný seznam použité literatury.

Knihy působí velmi čtivým dojmem, k čemuž nemalou měrou přispívá její forma, kdy autor při pojednávání o jednotlivých tématech střídá různé přístupy. Je až s podivem, jak univerzální pohled dokáže nabídnout, ačkoliv si pochopitelně není v některých oblastech zcela jistý, čehož si je sám vědom. Na některých místech přichází s kompilací dosud získaných poznatků od ostatních autorů, které dále rozvíjí a doplňuje vlastním výzkumem získané informace, případně je dotváří ještě dalšími, byť ne vždy zcela podloženými hypotézami, na což však Jakoubek poctivě poukazuje. Jinde zase dává prostor výpovědím pamětníků, přičemž je často ponechává bez významnějších edičních zásahů a umožňuje tak sdělením vynít v jejich plné autenticitě. V některých kapitolách pro změnu shromažďuje data se zjevným úmyslem

je publikováním spíše zachovat a zprostředkovat také těm, kteří přijdou po něm a jimž by bez tohoto úsilí již nemusela být dostupná, než s ambicí jejich potenciál sám beze zbytku vyčerpat v předkládané práci.

Tyto přístupy usnadní uchopení zvoleného tématu i zástupcům z řad laické veřejnosti a činí spolu s nijak přehnaně odborným jazykem publikaci pro mnohé z nich lépe dostupnou. Ostatně rovněž tato motivace je z monografie patrná – Jakoubek při svém bádání navázal s pamětníky a jejich potomky dle všeho relativně blízký

vztah, a celá kniha má tudíž evidentně mimo jiné sloužit k uchování kulturního odkazu, který jejich vlastní historie obsahuje. Je nasnadě, že podobný přístup nemusí být tak docela po chuti některým členům akademické obce, kteří mohou na podobný druh monografie klást jiné, vyšší nároky. Zůstává však otázkou, zda by zrovna toto mělo autora trápit. Osobně se domnívám, že nikoliv, své čtenáře si kniha dozajista najde.

Petr Komžík